

פתרון הבחינה

תנ"ך

חורף תשפ"א, 2021, שאלון: 1262

מוגש ע"י דליה שטיפמן, מורה לתנ"ך בבית הספר לבגרות של יואל גבע

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.

פרק ראשון – סיפורי ראשית העולם והאנושות (80 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על שתי השאלות 1-2 (לכל שאלה - 40 נקודות): בכל אחת מהשאלות שנבחרו סעיף א' (חובה) (25 נקודות), ויש לבחור אחת מהסעיפים ב-ג (לכל סעיף - 15 נקודות).

שאלה 1

סעיף א' (חובה)

(1) סיבה אפשרית אחת הנרמזת בפס' ג-ד להתעלמות של ה' מן המנחה של קין ולהעדפת המנחה של הבל:

- על מנחתו של קין נאמר: "ויבא קין מפרי האדמה מנחה לה'", כלומר מנחתו לא הייתה מובחרת, אלא מכל הבא ליד. לעומת מנחתו של הבל: "והבל הביא גם הוא מבכורות צאנו ומחלבהי", כלומר הבל טרח בבחירת המנחה לה' והביא מן המובחר שבצאן.

א: על קין נאמר: "וייהי מקץ הימים ויבא קין...", כלומר בסוף העונה החקלאית, הביא קין מפרות האדמה מנחה לה', מה שיכול להעיד כי אין מדובר בפירות מובחרים, לעומת מנחתו המובחרת של הבל.

(2) ה' התעלם מן המנחה של קין כדי להעמידו בניסיון, דברי ה' לקין בפס' ז' מחזקים טענה זו: ה' הזהיר את קין, שהאדם נוטה להתפתות לחטא: "לפתח חטאת רבץ ואלריך תשוקתו", עם זאת הבהיר ה': "ואתה תמשל בו" – כלומר, הבחירה בין טוב לרע, בין לבצע חטא או שלא, נתונה לבחירתו בלבד. ה' היה מודע לכעסו של קין, בעקבות סירובו לקבל את מנחתו, ועתה הבחירה לעמוד בניסיון הפיתוי לחטא, תלויה בקין בלבד (עפ"י הנאמר בפס' ז').

סעיף ב'

(1) דברי קין בפס' י"ג, עפ"י כל אחד מהפירושים:

- "עוני" – מלשון עונש: קין מתלונן לפני ה', שהעונש שנתן לו כבד מנשוא.

- "עוני" – מלשון חטא: קין מודה שחטאו גדול [הוא מקבל עליו את הדין].

(2) על פי פס' י"ד, הפירוש ההולם יותר הוא "עוני" מלשון עונש, מאחר ובפס' י"ד קין מתלונן על גודל העונש שנתן לו ה': "הן גרשת אתי... והייתי נע ונד בארץ והיה כל מוצאי יהרגני". קין חושש לחייו לאחר ענישתו בחיי נוודות, שמא כל מוצאו יהרגהו. משתמע מדבריו, שהוא אינו רואה זאת כעונש מוצדק על חטאו (אלא עונש חמור מדי).

סעיף ג'

(1) נקודות דמיון בין העונש שניתן לקין ובין העונש שניתן לאדם (על התלמיד להביא נקודות דמיון אחת):

- שניהם נענשים בקללת האדמה – אדם: "ארורה האדמה בעבורך"; קין: "ארור אתה מן האדמה".

- שניהם נענשים בעבודת האדמה – אדם: "ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה כל ימי חיך... או: "בזעת אפיך תאכל לחם"; הבל: "כי תעבד את האדמה לא תספ תת כחה לך...".

(2) לדעתי, העונש שניתן לקין חמור יותר מן העונש שניתן לאדם:

בגלל אדם קוללה האדמה: "ארורה האדמה בעבורך", אך קין מקולל יותר מן האדמה שכבר קוללה: "ארור אתה מן (=יותר) האדמה...".

או: אדם נענש בעבודת האדמה, שתהיה עבודה קשה, אך עם זאת יוציא ממנה את לחמו: "בזעת אפיך תאכל לחם", **או:** "בעצבון תאכלנה כל הימים". לעומת קין שנענש באופן חמור יותר, כי האדמה לא תצמיח בעבורו שום דבר: "כי תעבד את האדמה לא תספ תת כחה לך".

שאלה 2

סעיף א' (חובה)

(1) ההיתר החדש שניתן לאנושות: היתר אכילת בשר בעלי חיים.

ההגבלה על היתר זה: "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו" – איסור לאכול את הדם.

איסור לאכול איבר מן החי. אסור לחתוך חתיכה מבעל חיים חי ולאכול אותה.

הנימוק להגבלה זו: שלא לנהוג באכזריות, גם אם הותר לאדם לאכול בעלי חיים עליו להימנע ככל האפשר מהתאכזרות בהם.

(2) ההבדל בין ההיתרים לאנושות:

בבראשית פרק א', פסוק כ"ט: ה' התיר לאנושות לאכול רק מן הצומח.

לעומת בראשית פרק ט': ה' התיר לאנושות לאכול בשר בעלי חיים.

לדעתי, הבדל זה מלמד על הידרדרות מוסרית בעולם שלאחר המבול: לפני המבול האדם אכל מן הצומח בלבד, ולא היה צריך ליטול חיים. לאחר המבול, עם ההיתר לאכילת בשר, ניתנה הרשות לאדם להמית בעלי חיים. עצם ההיתר ליטול חיים, הצורך להרוג, מעיד על הידרדרותו המוסרית של האדם.

סעיף ב'

- (1) האיסור שהוטל על נח ובניו על פי פס' ה'ז': האיסור להרוג בני אדם.
 הנימוק לאיסור זה: "כי בצלם ה' עשה את האדם" – כי האדם נעשה בצלמו של ה', לכן יש לנהוג בו בכבוד ולהוקיר את החיים.
 (2) העונש שיוטל על מי שעובר איסור זה: מוות.
 המוציא לפועל את העונש: אדם אחר יענישו [גואל הדם] – קרוב משפחה זכר, בעל קירבה הקרובה ביותר לנרצח].

סעיף ג'

- (1) הצורך להקים מערכת משפט נרמזת בפס' ו': "שפך דם האדם באדם דמו ישפך", כלומר אדם שרצח, ייענש במוות באמצעות אדם אחר. מכאן ניתן להבין שיש צורך במערכת משפטית לשם אכיפת החוק.
או: בפס' ה': "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם איש אחיו אדרש את נפש האדם" – ה' מבהיר שחיה או אדם שיגרמו למותו של אדם אחר, ייענשו בחייהם. מכאן נרמז הצורך במערכת לאכיפת החוק, למערכת משפטית, שתוציא את העונש לפועל.
 המקרה שיובא למשפט: מקרה רצח "ואך את דמכם לנפשתיכם אדרש..." או: "שפך דם האדם באדם דמו ישפך". מקרים הנוגעים לשפיכות דמים של אדם.
 (2) לדעתי, המצווה להקים מערכת משפט מרחיבה את הסמכויות שנתן האל לאנושות. באמצעות מערכת המשפט, ניתן לאנושות הכוח לשפוט בין בני אדם ולפסוק את הדין לגביהם ובהתאם לכך להעניש. מצווה זו מעידה על העברת סמכויות לאנושות, לא רק ה' בוחן את מעשיהם של בני האדם, אלא הם עצמם בוחנים זה את זה ואחראים לענישת הפושעים.

פרק שני – נושאי הבחירה (20 נקודות)

הנבחנים נדרשו לענות על אחת מתוך השאלות 3-4 (לכל שאלה – 20 נקודות)

על אהבה וחסד

שאלה 3

סעיף א'

(1) על התלמיד להביא דוגמה אחת לכל אחד מן התחומים:

בתחום הפרנסה:

- "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה" – היא טווה צמר ופשתים ועושה זאת בחפץ לב לשם פרנסת הבית.
- "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה" – היא כמו אוניות סוחר המפליגות למרחקים, יוצאת להביא מזון לפרנסת בני ביתה.
- "ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערתי" – היא משכימה כשעדיין חושך, כדי להכין אוכל לבני ביתה ונערותיה.
- "זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטע כרם" – כשהיא מחליטה היא קונה שדה מפרי עמלה ונוטעת כרם לפרנסה.
- "טעמה כי טוב סחרה לא יכבה בליל נרה" – תוצאות מסחרה מפיקים טוב, כלומר פרנסה.

בתחום מלאכת יד:

- "דרשה צמר ופשתים ותעש בחפץ כפיה" – היא טווה צמר ופשתים.
- "ידיה שלחה בכשור וכפיה תמכו בפלך" – כישור ופלך, מכשירים לטוויה ולאריגת בדים.

בתחום תרומה לחברה:

- "כפה פרשה לעני וידיה שלחה לאביון" – היא דואגת לחלשים בחברה ומעניקה להם כדי צורכם.

תיתכנה דוגמאות נוספות לכל תחום.

(2) הוכחה מן הכתוב שאשת החיל ובעלה הם מבני המעמד הגבוה בחברה:

"נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ" – על בעלה נאמר שהיה ידוע בשער העיר, שהיה מקום מרכזי, והוא נמנה עם זקני הארץ, כלומר עם מנהיגי מכובדי עירו.

סעיף ב'

(1) השקפת העולם הבאה לידי ביטוי במשפט: "שקר החן והבל היפי", שחיצוניותו של האדם אינה חשובה ואף עלולה להטעות. לא בהכרח מה שיפה הוא הטוב והמשובח.

א: שמראה עיניים הוא דבר מטעה ושקרי, שאינו מעיד בהכרח על תוכנו של האדם.

(2) אני מסכימה עם הטענה שהנאמר על אשת החיל בפס' ל' מבטא ערכים שאינם באים לידי ביטוי בימינו: בפס' ל' נאמר, שיופייה של האישה אינו הדבר החשוב, אלא מעלותיה האחרות. אך בימינו אנשים נותנים דגש על הנראות החיצונית ומהללים את היופי, מבלי להתייחס לתכונותיו האחרות של האדם. בחיינו היום, ניתנת תשומת לב למראה עיניים, לדבר היפה, גם אם הוא ריקני.

חכמה

שאלה 4

סעיף א'

דוגמה המחזקת את הטענה שהמניע של דוד היה השגת תועלת אישית (על התלמיד לבסס):

"ויואמר לאנשיו חלילה לי מה' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ה' לשלח ידי בו כי משיח ה' הוא" – דוד חוזר ומזכיר לאנשיו ששאל נמשח ע"י ה' ולכן אסור להרגו. המניע לדבריו הוא אישי, כי דוד רוצה ללמד את אנשיו שאסור לרצוח את המלך בישראל, כי הוא עתיד למלוך אחרי שאול.

או: "...כי בכרתי את כנף מעילך ולא הרגתיך... ולא חטאתי לך ואתה צדה את נפשי לקחתה" – דוד רוצה להוכיח לשאל שאין בכוונתו להרע לו, כדי ששאל יניח לו ויפסיק לנסות להמיתו. דוד דואג לחייו שלו.

סעיף ב'

דוגמה המחזקת את הטענה שהמניע של דוד היה מוסרי (על התלמיד לבסס):

"...ויהי אחרי כן ויך לבב דוד אתו על אשר כרת את הכנף לשאול" – לאחר שחתך ממעילו של שאול, דוד נתקף רגשות חרטה, מה שמעיד שהמניע שלו היה מוסרי. מצפונו גבר עליו.

או: "כאשר יאמר משל הקדמני מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך" – דוד מצטט פתגם עתיק האומר שאנשים רשעים עושים מעשים רעים, יש בזה להעיד על מניע מוסרי, דוד אינו רואה בעצמו איש רע.